

**جهت تهیه این کتاب می‌توانید با شماره
تلفن‌های ذیل تماس حاصل نمایید.**

۰۲۵-۳۷۷۴۹۲۷۴

۰۹۱۲۶۵۲۵۰۷۰

**همچنین می‌توانید در شبکه‌های
اجتماعی ایتا و تلگرام با شماره فوق
سفارش خود را ثبت فرمایید.**

■ کانال ایتا: nashrehoghoghepoya

■ کانال تلگرام: hoghoghepoyapub

■ کانال پیام رسان بله: pooya_law

■ کانال پیام رسان سروش: pooyalaw

■ فروشگاه اینترنتی: www.hpbook.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

همسار دادگاه حقوقی

جلد دوازدهم

مبحث: مطالبه خسارت (مسئولیت مدنی)
همراه با نمونه آراء کاربردی

دکتر جمال صالحی ذهابی
(رئیس شعبه دادگاه تجدید نظر استان کرمانشاه)
مجید عطایی جنتی
(رئیس شعبه دادگاه عمومی حقوقی)
سمانه فخرالدین
(دادرس اجرای احکام مدنی)

نشر حقوق پویا

فهرست مطالب

مقدمه ۸

فصل اول: رسیدگی شکلی به دعوای مطالبه خسارت ۹

- مبحث اول: صلاحیت ۱۰
- بخش اول: صلاحیت ذاتی ۱۰
- بخش دوم: صلاحیت محلی ۱۳
- مبحث دوم: دادخواست ۱۶
- مبحث سوم: مالی یا غیرمالی بودن ۱۹
- مبحث چهارم: هزینه دادرسی ۱۹
- مبحث پنجم: میزان حق الوکاله و تمبر مالیاتی وکیل ۲۰
- مبحث ششم: تأمین خواسته ۲۰

فصل دوم: رسیدگی ماهوی به دعوای مطالبه خسارت ۲۲

- مبحث اول: ارکان دعوای مطالبه خسارت ۲۳
- بخش اول: فعل ضرری ۲۳
- بخش دوم: ورود ضرر ۲۶
- گفتار اول: ضرر باید مسلم بوده و احتمالی نباشد ۲۸
- منافع قطعی الحصول ۳۳
- منافع ممکن الحصول ۳۴
- ۱-۲-۱- مطالبه خسارت توقیف خودرو در پارکینگ: ۳۴
- ۱-۲-۲- مطالبه خسارت به جهت ازکارافتادگی: ۵۰
- ۱-۲-۳- مطالبه خسارت خواب خودرو: ۵۹
- عدم النفع ۶۱
- تقویت منفعت ۶۷
- گفتار دوم: مستقیم بودن زیان ۶۹
- گفتار سوم: وارد شدن ضرر به حقوق مشروع ۷۴
- گفتار چهارم: عدم جبران ضرر ۷۸
- گفتار پنجم: قابل پیش‌بینی بودن ضرر ۸۱
- گفتار ششم: ضرر ناشی از اقدام خود زیان‌دیده نباشد ۱۰۱

بخش سوم: رابطه سببیت.....	۱۰۵
گفتار اول: وحدت اسباب.....	۱۰۵
گفتار دوم: تعدد اسباب.....	۱۱۵
۱-۱ تعدد اسباب طولی.....	۱۱۵
۱-۲ تعدد اسباب عرضی.....	۱۲۱
۱-۲-۱ نمونه پرونده اول: وضعیت حقوقی آسیب دانش آموز توسط هم کلاسی و احراز تقصیر مسئولین مرتبط.....	۱۲۱
۱-۲-۲ نمونه پرونده دوم: حوادث ناشی از کار و احراز تقصیر پیمانکار یا کارفرما.....	۱۲۲
۱-۲-۳ جبران خسارت صدمات ناشی از افتادن سنگ نمای ساختمان.....	۱۲۸
۱-۲-۴ بررسی مسئولیت جبران خسارت وارده به خودروی مسروقه.....	۱۳۰
۱-۲-۵ مطالبه خسارت وارده به خودروی پارک شده در محل غیرمجاز.....	۱۳۱
۱-۲-۶ تعلق خسارت چراندیدن و تردد احشام نسبت به زمین و باغ دیگری.....	۱۳۳
مبحث دوم: خسارات مادی.....	۱۳۴
بخش اول: خسارت به اموال خصوصی.....	۱۳۴
گفتار اول: شرط احراز مالکیت در دعاوی مطالبه خسارت مربوط به مال غیرمنقول.....	۱۳۴
گفتار دوم: نحوه رسیدگی به پرونده های خسارت در املاک مشاعی.....	۱۳۸
گفتار سوم: خسارت وارده به خودرو.....	۱۴۷
۱. مطالبه خسارت خواب و توقیف خودرو.....	۱۴۷
۲. مطالبه خسارت افت قیمت خودرو.....	۱۴۷
۴. رجوع راننده وسیله نقلیه (مقصر حادثه) به شرکت بیمه.....	۱۷۲
۵. خسارت وارد به خودروهای غیرمتعارف و نحوه محاسبه تعیین خسارت.....	۱۷۴
۶-زمان تعیین خسارت (زمان تصادف یا زمان تقدیم دادخواست یا زمان کارشناسی).....	۱۸۱

۷. راننده مقصر فاقد گواهی نامه و واجد بیمه نامه..... ۱۸۳
۸. تسری خودروهای متعارف و نامتعارف موضوع ماده ۸ قانون بیمه اجباری
به خودروهای غیرسواری..... ۱۸۴
۹. بیمه بدنه خودروی خسارت دیده و تأثیر آن در میزان خسارت..... ۱۸۵
۱۰. امکان یا عدم امکان مطالبه خسارت افت قیمت خودروهای غیرمتعارف
..... ۱۸۵
- بخش دوم: خسارت از ناحیه اشخاص..... ۱۸۷**
- گفتار اول: اشخاص حقوقی..... ۱۸۷**
۱. مرجع صالح برای دعوای مطالبه خسارت علیه اشخاص حقوقی..... ۱۸۷
۲. مصادیق اشخاص حقوقی..... ۱۹۵
- ۱-۲- وزارت راه و شهرسازی..... ۱۹۵
- ۲-۲- شهرداری..... ۱۹۷
- ۱-۲-۲- پرداخت خسارت توسط شهرداری بر اساس ارزش روز ملک یا
براساس ارزش زمان تعریض..... ۱۹۷
- ۲-۲-۲- مسئولیت شهرداری در صورت خسارت ناشی از پرتاب سنگ از
زیر چرخ ماشین..... ۲۰۰
- ۳-۲-۲- مسئولیت شهرداری در صورت سقوط درخت روی ماشین..... ۲۰۱
- ۳-۲- اداره محیط زیست..... ۲۰۴
- ۴-۲- رئیس بانک..... ۲۰۹
- ۵-۲- سازمان استاندارد ملی ایران..... ۲۱۵
- ۶-۲- مسئولیت مدنی کارکنان دولت..... ۲۱۷
- ۷-۲- مسئولیت مدنی دولت در موارد اعمال حاکمیت..... ۲۱۸
- گفتار دوم: اشخاص حقیقی..... ۲۲۸**
- ۱- مسئولیت مدنی پزشک..... ۲۲۸
- ۲- مسئولیت مدنی کارشناس..... ۲۴۷
- ۱-۲- منوط یا عدم منوط بودن مطالبه خسارت علیه کارشناس به احراز
تخلف کارشناس در کانون کارشناسان..... ۲۴۸
- ۲-۲- خرید ملک به استناد نظریه کارشناس به چند برابر قیمت و طرح
دعوای مطالبه خسارت علیه کارشناس..... ۲۴۹

- ۳- مسئولیت مدنی قاضی..... ۲۵۳
- ۳-۱ مرجع صالح در رسیدگی به دعوای مطالبه خسارت به طرفیت قاضی
..... ۲۵۴
- ۳-۲ نمونه دادنامه درخصوص مرجع صالح در رسیدگی به دعوای
خسارت به طرفیت قاضی..... ۲۵۶
- ۴- مسئولیت مدنی پیمانکار..... ۲۵۷
- ۵- مسئولیت مهندس ناظر..... ۲۷۱
- ۶- مسئولیت واحد ارشاد دادگستری در صورت راهنمایی نادرست..... ۲۷۴
- ۷- مسئولیت مدنی دلال..... ۲۷۶
- ۸- طرح دعوا علیه مالک وسیله نقلیه در صورت عدم راننده بودن مالک ۲۷۷
- ۹- مسئولیت مدنی سرپرست صغیر و مجنون..... ۲۷۹
- ۱۰- مسئولیت مدنی مالک حیوان..... ۲۸۳
- ۱۰-۱ مسئولیت شهرداری در خصوص خسارت‌های وارده توسط
سگ‌های ولگرد..... ۲۸۴
- ۱۰-۲ تصادف وسیله نقلیه با حیوان و عدم شناسایی مالک حیوان.. ۲۸۵
- ۱۱- مسئولیت مدنی متصدی حمل و نقل..... ۲۸۷
- ۱۲- مسئولیت مدنی سردفتر..... ۲۹۵
- بخش سوم: دیه**..... ۳۰۱
- گفتار اول: هزینه دادرسی در دادخواست مطالبه دیه..... ۳۰۱
- گفتار دوم: خسارات مازاد بر دیه..... ۳۰۲
- گفتار سوم: امکان مطالبه خسارت مازاد بر دیه از بیمه..... ۳۰۵
- مبحث سوم: خسارت معنوی**..... ۳۱۲
- بخش اول: نمونه پرونده درمورد زیان معنوی**..... ۳۱۳
- گفتار اول: امکان یا عدم امکان مطالبه خسارت در خصوص سوخته شدن
عکس‌های مراسم عروسی..... ۳۱۳
- گفتار دوم: نحوه جبران خسارت معنوی فردی که پس از یکسال بازداشت
موقت تبرئه گردد..... ۳۱۵
- گفتار سوم: امکان یا عدم امکان مطالبه خسارات معنوی..... ۳۱۶
- بخش دوم: نحوه ارزیابی زیان معنوی و ملاک‌های ارزیابی**..... ۳۱۷

بخش سوم: مطالبه خسارت ناشی از ضرر معنوی توسط ورثه.....	۳۱۹
مبحث چهارم: خسارات دادرسی.....	۳۲۰
بخش اول: مستند قانونی امکان جبران خسارت دادرسی.....	۳۲۰
بخش دوم: نمونه پرونده‌های کاربردی.....	۳۲۵
گفتار اول: امکان یا عدم امکان مطالبه خسارت دادرسی در دعاوی گواهی عدم امکان سازش.....	۳۲۵
گفتار دوم: مسئولیت تضامنی خسارت دادرسی با توجه به اصل تضامنی بودن مسئولیت در باب اسناد تجاری.....	۳۲۶

فصل سوم: نکات قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه.....	۳۲۸
---	------------

بخش اول: تسری بند الف ماده ۱۵ قانون بیمه اجباری به صدمات بدنی عمدی.....	۳۳۱
بخش دوم: اعتبار یا عدم اعتبار رضایت‌نامه از زیان‌دیده توسط شرکت بیمه.....	۳۳۳
بخش سوم: امکان طرح دادخواست دعوی مطالبه خسارت زیان‌دیده توسط مسبب حادثه به طرفیت بیمه.....	۳۳۷
بخش چهارم: بررسی عطف به ماسبق شدن برخی مقررات قانون بیمه اجباری مصوب ۱۳۹۵.....	۳۴۹
بخش پنجم: مصادیق حوادث رانندگی.....	۳۵۱
بخش ششم: امکان مطالبه مابه تفاوت دیه زن تا سقف دیه مرد از راننده مقصر حادثه توسط صندوق تأمین خسارت‌های بدنی در موارد فقدان بیمه‌نامه	۳۵۳
بخش هفتم: امکان یا عدم امکان رجوع مقصر حادثه که فاقد بیمه‌نامه بوده به صندوق تأمین خسارت‌های بدنی.....	۳۵۴
بخش هشتم: ورود صدمه به راننده خارج از خودرو و اطلاق شخص ثالث به ایشان.....	۳۵۵
بخش نهم: موارد رجوع شرکت بیمه برای دریافت خسارت به مقصر حادثه..	۳۵۷
بخش دهم: امکان یا عدم امکان پرداخت دیه به نرخ روز بعد از مراجعه مصدوم یا اولیای دم متوفی بعد از چند سال از وقوع حادثه.....	۳۶۰

مبحث اول: ارکان دعوای مطالبه خسارت

هنگامی که پرونده‌ای با عنوان مطالبه‌ی خسارت که ناشی از قرارداد نمی‌باشد به قاضی دادگاه ارجاع گردید، مقام قضایی می‌بایست ارکان دعوای مطالبه خسارت را احراز نماید که در این فصل به این ارکان به شرح ذیل اشاره می‌گردد:

بخش اول: فعل ضرری

اولین رکنی که در دعوای مطالبه خسارت قاضی دادگاه می‌بایست احراز نماید، فعل ضرری از ناحیه خواننده دعوا یا خواندگان می‌باشد که در این خصوص این فعل ضرری گاهی اوقات ممکن است با ترک فعل نیز واقع گردد؛ این که قاضی دادگاه چگونه تشخیص دهد که عمل واقع شده توسط خواننده یا خواندگان موجب ضرر به خواهان می‌باشد یا خیر و چه معیاری جهت تشخیص ضرر و عدم ضرر وجود دارد، در قوانین مصوب تعریف دقیقی از ضرر نشده است. در این خصوص مرحوم دکتر ناصر کاتوزیان در کتاب مسئولیت مدنی خود جلد اول صفحه ۲۴۲ چنین معیاری بیان نموده است که: "هر جا نقصی در اموال ایجاد شود یا منفعت مسلمی از دست برود یا به سلامتی و حیثیت و عواطف شخص لطمه‌ای وارد آید می‌گویند ضرری به‌بارآمده است". در قانون مسئولیت مدنی در ماده یک می‌توان مصادیق ضرر را تفکیک نمود بدین توضیح که در ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی چنین آمده است: "هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد."

در تمیز فعل ضرری، رأی از شعبه ۴ دادگاه عمومی (حقوقی) شهرستان کرمانشاه

ذکر می‌شود:

شماره دادنامه: ۹۰۰۹۹۷۸۳۱۰۴۰۰۳۵۱ شماره پرونده: ۸۸۰۹۹۸۸۳۱۰۴۰۰۵۱۰
شماره بایگانی شعبه: ۸۸۰۵۷۰ تاریخ تنظیم: ۱۳۹۰/۰۵/۱۱

رأی دادگاه

آقای سید محمد ا. به وکالت از آقای بابامراد ص. س. در ۱۳۸۸/۹/۲۶ دادخواستی علیه شهرداری کرمانشاه به خواسته‌ی «محکومیت به پرداخت بهای یک هزار و هفتصد مترمربع زمین طبق نظر کارشناس به علاوه کلیه هزینه‌های دادرسی و حق الوکاله» به دادگاه تقدیم کرده اند؛

نظربه شرح دادخواست، پیوست‌های آن، مندرجات صورت مجلس ۱۳۸۸/۱۱/۱۱ دادرسی، مکاتبات اداره‌ی ثبت اسناد و املاک کرمانشاه، لوایح تقدیمی طرفین و نظریات اصلی و تکمیلی کارشناسان رسمی صلاحیتدار در موضوع، دادگاه به دلالت اوراق پرونده و دلایل ذیل، دعوا را درست تشخیص نمی‌دهد:

۱- حسب نظریه‌ی کارشناسان که دلیل عارضی و مورداستناد خواهان در اثبات خواسته بوده، مطابقت نداشتن آن با اوضاع و احوال محقق و معلوم مورد کارشناسی مستند به دلیل نبوده و در همان حال اعتراض ۱۳۹۰/۳/۲۸ وکیل خواهان بدان، بی دلیل به نظر می‌آید، ادعای خواهان در تصرف اراضی مورد ادعا توسط شهرداری و تبدیل آن به خیابان، مستند به دلیل در معنی ماده ۱۹۴ ق.آ.د.د.ع.ا. در امور مدنی نمی‌باشد؛

۲- اصولاً و به دلالت مواد ۲/۲ و ۶ ق. تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۲ و ماده ۱۵۴ اصلاحی ۱۳۶۵/۴/۳۱ ق. ثبت اسناد و املاک، در شهرهایی مانند کرمانشاه که دارای نقشه جامع می‌باشند، طبق نقشه‌ای که شهرداری براساس ضوابط طرح جامع تفصیلی تأیید کرده باشد، تفکیک اراضی انجام می‌شود؛ ممکن است بر اثر تفکیک، برخی اراضی، تبدیل به معبر و شارع عمومی شود؛ یعنی «تبدیل» مورداستناد وکیل خواهان، نتیجه‌ی تفکیک و اثر قانونی اجرای مصوبات شورای شهرسازی و معماری است، پس از آنکه به تأیید مرجع

صلاحیتدار نیز رسیده باشد، شهرداری به موجب ماده ۷ ق. تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، مکلف به اجرای آن می‌باشد؛

۳- به موجب ذیل ماده ۱۰۱ ق. شهرداری مصوب ۱۳۴۵/۱۱/۲۷ و مدلول قسمت دوم ماده ۴۵ آئین نامه‌ی مالی شهرداری ها مصوب ۱۳۴۶/۴/۱۲ معابر و شوارع عمومی که در اثر تفکیک اراضی احداث می‌شود، متعلق به شهر بوده، برای استفاده عموم، اختصاص یافته و متعلق به شهرداری است؛ نیز به موجب ماده ۴۶ همان آئین نامه، حفاظت از آن اموال و مهیا ساختن آن برای استفاده‌ی عموم، به عهده‌ی شهرداری بوده و بدین جهت شهرداری در قبال احداث معابر و شوارع عمومی ناشی از تفکیک اراضی، به هیچ عنوان وجهی به صاحب اراضی مورد تفکیک پرداخت نخواهد کرد؛ به ویژه آنکه چنان تفکیک و تبدیلی، ظاهراً پیش از مالکیت فعلی خواهان بر اراضی مذکور در دادخواست انجام گرفته است؛

۴- هر چند ورود ضرر مسلم، مستقیم و غیر قابل پیش بینی به مدعی، ثابت به نظر نمی‌رسد، ارتکاب فعل زیانبار و نامشروع از سوی خواننده که موجبات استحقاق خواهان در مطالبه را فراهم نماید، مدلل به نظر نمی‌آید؛ اقدام خواننده نیز در نظر اجتماع ناهنجار به نظر نمی‌رسد؛ به لحاظ طبیعت تفکیک اراضی و حکم قانون، اراضی مورد ادعا به استفاده‌ی عموم اختصاص یافته است؛ تقصیری به خواننده انتساب داده نمی‌شود؛ همچنین بی‌مبادلاتی و سهل انگاری که بیانگر نامتعارف بودن رفتار خواننده و تشکیل دهنده‌ی ارکان دعوای جبران خسارت و تدارک بهای آن اراضی باشد، به اثبات نرسیده است: «مادة: ۹۱ الجواز الشرعي ینافي الضمان: ینبغي ان تكون هذه المادة ناظرة إلى الأمانات الشرعية ... و كثير من أمثال ذلك ... و التصرف بغير تعدی مأذون به من الشارع و مع اذن الشارع لا ضمان لو تلفت بغير تعد أو تفریط و إذن الشارع ان لم یکن فوق إذن المالك فلیس هو بأقل منه، و الحاصل ان كلا منهما مسقط الضمان ... لكن الإذن الشرعي یرفع الضمان كما في الأمانات فإن وضع اليد على مال الغير یقتضي الضمان و لكن الإذن الشرعي أو المالكی یرفعه فلا یجتمع الضمان و الجواز فتدبره جيداً.» {نجفی، کاشف الغطاء، محمد حسین بن علی بن محمد رضا، تحریر

المجلة، ج ۱ قسم ۱، صص: ۵۷ و ۵۸؛

۵- شهرداری در هیچ یک از لوایح تقدیمی تسلیم به دعوا نبوده و افزون بر استظهار به اصل براءت، کلیتاً دعوا را تکذیب و مخصوصاً به منکر تصرف یا تملک اراضی موردادعا هستند؛

بنابراین وبااستناد به فراز ماده ۱۲۵۷ ق. مدنی و نصّ ماده ۱۹۷ ق. آ. د. د. ع. ا. در امور مدنی، حکم به بیحقی خواهان صادر و اعلام می نماید؛ این رأی، حضوری و ظرف بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظر در دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه است /.

رئیس شعبه چهارم دادگاه عمومی (حقوقی) کرمانشاه

جمال صالحی ذهابی

بخش دوم: ورود ضرر

رکن دومی که قاضی دادگاه در دعوای مطالبه خسارت می بایست احراز نماید ورود ضرر به خواهان می باشد؛ بنابراین اگر دادگاه ورود ضرری را به خواهان احراز نکند، دعوا محکوم به بی حقی می شود؛ در این زمینه، رأیی از شعبه ۲۰ دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه ذکر می شود:

شماره دادنامه: ۱۴۰۰۹۲۱/۱۴۰۳۵۰۳۹۰۰۰ تاریخ تنظیم: ۱۴۰۳/۰۴/۰۹ شماره پرونده: ۱۴۰۲۵۰۹۲۰۰۰/۱۵۴۴۵۳۵ شماره بایگانی شعبه: ۰۳۰۰۱۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * به تاریخ ۱۴۰۳.۴.۹ و در وقت فوق العاده، جلسه ی شعبه ی ۲۰ دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه به تصدی امضاء کنندگان ذیل، تشکیل و پرونده ی کلاسه ۱۴۰۳/۱۰۰ در ۳۱ برگ از دفتر واصل و زیر نظر است؛ هیچ یک از طرفین دعوا حضور ندارند؛ دادگاه ختم دادرسی را اعلام و چنین رأی انشاء می نماید:

رأی دادگاه

تجدیدنظرخواهی آقای م. م. به طرفیت آقای م. ا. نسبت به دادنامه‌ی شماره ۵۰۰۷۴۶۶ - ۱۴۰۲.۱۱.۱۶ صادر از شعبه ۱ دادگاه عمومی (حقوقی) شهرستان روانسر مبنی بر «... حکم بر بیحقی در دعوا به خواسته مطالبه خسارت وارده به یک قطعه زمین کشاورزی به مبذر ۴.۵ هکتار واقع در روستای ..» موجه تشخیص نمی‌شود؛ زیرا نظربه شرح تجدیدنظرخواهی (ص. ۱۹)، مفاد شکایت پژوهشی نامبرده افزون بر اینکه با هیچ یک از شقوق ماده ۳۴۸ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی در جهات تجدیدنظرخواهی، منطبق به نظر نمی‌رسد که در همان حال باتوجه به نحوه دعوای نخستین (ص. ۴) و مفاد قرارداد اجاره (ص. ۳)، مُجرد ادعا و بی دلیل است؛ نه وقوع ضرری بلاواسطه و مستقیم که سبب متعارف و اصلی آن، ترک و فعل تجدیدنظرخوانده باشد، به دلیل اثبات شده است و نه اینکه بطلان یا بی اعتباری قرارداد اجاره که اساس تراضی و سبب مملک منافع است، ثابت شده؛ همچنین ورود ضرر به آقای م. م. مستند به اظهار شاهد یا مطلعی درخصوص علّیت ترک و فعل آقای م. ا. نیز نمی‌باشد؛ به ویژه آنکه اصل در وجوب چیزی بر ذمه، یقین و قطع است؛ خواه به دلیل قطعی یا قطع و غلبه‌ی ظن؛ پس اگر در وجوب چیزی بر شخص یا تعلق آن بر ذمه، شک یا تردید حاصل آید و بر آن دلیل قاطع یا غلبه‌ی ظن نباشد، همانا اصل، براءت ذمه از تبعات و خالی بودن از واجبات است؛ بر این پایه نه تنها ضمان با شک و اشکال استقرار نمی‌یابد (= الضمان بالشک لا یجب) که محکومیت نیز بر تردید استوار نمی‌شود (= کلّ ما أشکل وجوبه فلاصل براءة الذمه فيه)؛ نظربه تبصره ماده ۳۴۸ پیشگفته، در این مرحله از رسیدگی، هیچ وسیله‌ی اثباتی در فراهم آمدن موجبات نقض رأی تجدیدنظرخواسته به دادگاه اقامه نشده است؛ بر ارکان و جهت صدور دادنامه تجدیدنظرخواسته هم از حیث رعایت اصول دادرسی و موازین قانونی، ایراد و اشکال مؤثری وارد نمی‌باشد؛ از این روی رأی تجدیدنظرخواسته موافق ادله‌ی موجود و طبق قانون صادر شده و هرآنچه که به دلیل ثابت شده باشد، جز به دلیل نقض نمی‌شود؛ بنابراین با رد درخواست

تجدیدنظر، به استناد ماده ۳۵۸ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی، دادنامه تجدیدنظرخواسته تأیید و پرونده به دادگاه بدوی عودت می‌گردد؛ این رأی، حضوری و قطعی است؛ این رأی، حضوری و به موجب ۳۶۵ همان قانون، قطعی است.

اعضای شعبه ۲۰ دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه مستشار: حمزه داودی
رئیس: جمال صالحی ذهابی

حال در این خصوص اینکه ضرر چه شرایط و اوصافی را باید داشته باشد تا قابلیت مطالبه از ناحیه خواهان را داشته باشد به شرح ذیل به این اوصاف اشاره می‌گردد.

گفتار اول: ضرر باید مسلم بوده و احتمالی نباشد

قاضی دادگاه در دعوای مطالبه خسارت می‌بایست احراز نماید که ضرر وارده به خواهان دعوا مسلم و قطعی باشد؛ بنابراین خواهان اگر به صرف این که احتمال ورود ضرر به ایشان وجود داشته است دعوای مطالبه خسارت را مطرح نماید، چنین دعوایی در دادگاه قابلیت پذیرش را ندارد؛ در این رابطه برای این خسارات می‌توان چنین خواسته‌هایی را قابلیت تصور دانست من جمله عدم النفع، منافع ممکن الحصول، تفویت منفعت. برای آشنایی ابتدایی با این عناوین، رأیی از شعبه ۹ دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه ذکر می‌شود:

شماره دادنامه: ۹۵۰۹۹۷۸۳۲۴۹۰۰۵۴۱ تاریخ تنظیم: ۱۳۹۵/۰۶/۲۷ شماره پرونده:

۹۵۰۳۶۴ شماره بایگانی شعبه: ۹۴۰۹۹۸۸۳۱۰۶۰۰۶۴۲

رأی دادگاه

آقای س. ف. به وکالت از خانم آ. ف. و در راستای اختیارات مصرح در وکالتنامه‌ی شماره ۱۶۳۶۶۸ سری/پ، با تقدیم دادخواستی در ۱۳۹۵.۴.۳۱ نسبت به دادنامه‌ی شماره ۹۵۰۹۹۷۸۳۱۰۶۰۰۲۴۱ - ۱۳۹۵.۴.۵ شعبه‌ی ششم دادگاه عمومی (حقوقی) شهرستان کرمانشاه که در "حکم به بی حقی .." او در دعوای بر آقای ع. ط. صادر شده، تجدیدنظرخواهی کرده و جهت تجدیدنظرخواهی او چنین

است: "موکله در ۱۳۸۶.۳.۲۶ یک واحد آپارتمانی را ز آقای ع. ط. خریداری نموده و فروشنده ملتزم شده است که تا ۱۳۸۶.۷.۷ کاربری ملک را از مسکونی به اداری تغییر داده و سند آپارتمان را با وصف اداری - خدماتی به موکله انتقال دهد. کاربری ملک از حیث مقررات، مسکونی می باشد و مأمورین شهرداری مانع استفاده ی موکله بصورت اداری - خدماتی شده اند. لذا موکله [از] منافع اداری ملک خویش محروم مانده است. کارشناس صرفاً وضع موجود را ارزیابی کرده است. به موجب آراء صادره، نقض قرارداد و ترک فعل آقای ع. ط. و تحقق ارکان مسئولیت مدنی محرز است. بنای عقلا و عرف حاکم زیان را ناشی از ترک فعل آقای ع. ط. می داند .."

نظربه شرح اعتراض، جهات تجدیدنظرخواهی، اسباب و جهات صدور رأی تجدیدنظرخواسته، دادگاه بنا به دلایل ذیل و دلالت اوراق پرونده، تجدیدنظرخواهی را قانونی تشخیص نمی دهد:

(۱) وکیل تجدیدنظرخوانده، ضمن ردّ تجدیدنظرخواهی، چنین اظهار داشته است: "واحدهایی که بصورت مطب پزشک بوده است از پلمپ آن خودداری گردیده است. در حال حاضر استفاده اداری، دفتری، پزشکی می گردد. مطابق عکس های پیوستی و نظریه کارشناسی از واحد مذکور استفاده پزشکی شده است. مدارکی پیوست پرونده است که نشاندهنده الزام اداره دارایی بر پرداخت مالیات اداری و تجاری توسط آقای ع. ط. می باشد .."

(۲) «منافع ممکن الحصول» منفعی هستند که «مقتضی» وجود آنها حاصل شده باشد؛ چرا که به حکم عادت در آینده ایجاد می شوند و آن را از این جهت منافع ممکن الحصول نامیده اند که قطعی الوصول نیست؛ این گونه منافع را عرف و قانون، در حکم موجود می داند و چنانچه کسی این گونه منافع را تلف کند، باید خسارت ناشی از این اقدام را جبران کند؛ با این حال گونه ای از منافع - همانند آنچه که جهت طرح دعوای فعلی به نظر می رسد - هستند که به احتمال در آینده ایجاد می شوند؛ مثل فوت شدن منفعتی که از انجام به موقع یک تعهد می توانست حاصل

آید؛ یعنی مقتضی چنین منفعتی در اصل وجود ندارد؛ دشواری دعوی عدم النفع (= بی بهره‌گی) در مشکل اثبات مسلم بودن منافع در صورت وفای به عهد است و نمی‌توان سیر متعارف امور را معیار احراز آن قرار داد؛ بر این اساس تبصره ۲ ماده ۵۱۵ ق.آ.د.ع.ا. در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹.۱.۲۱ نیز خسارت ناشی از عدم النفع را نمی‌پذیرد؛ چرا که در دید عرف مسلم نیست؛ پس موضوع منافع ممکن الحصول و خسارت ناشی از عدم النفع یکی نیستند و منافع ممکن الحصول بر وفق ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.۱۲.۴ قابل مطالبه هستند (نظریه شماره ۷/۱۱۰۸۱ - ۱۳۸۰/۱۱/۲۴ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه).

۳) بر فرض آنکه موضوع و حکم ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری، در قابل مطالبه بودن «منافع ممکن الحصول» با موضوع و حکم تبصره ۲ ماده ۵۱۵ ق.آ.د.ع.ا. در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹.۱.۲۱ در قابل مطالبه نبودن «خسارات ناشی از عدم النفع»، متفاوت و هر کدام در جای خود قابل اعمال بوده و ناسخ و منسوخ نباشند:

۳-۱) تبصره ۲ ماده ۱۴ با خارج نمودن جرایم موجب تعزیرات منصوص شرعی و دیه از مقررات مرتبط به منافع ممکن الحصول، چنان منفعی را در صورتی قابل مطالبه می‌داند و تنها به مواردی اختصاص می‌دهد که صدق اتلاف نماید؛ در حالی که تبصره ۲ ماده ۵۱۵ خسارات ناشی از عدم النفع را که بر اثر تأخیر در انجام تعهد یا عدم انجام تعهد ممکن است وارد شود، قابل مطالبه نمی‌داند (نظریات شماره ۷/۱۲۲۴۳ - ۱۳۷۹/۱۲/۲۱ و ۷/۵۸۶۳ - ۱۳۸۰/۷/۲۲ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه).

۳-۲) اصولاً ازاله‌ی ید مالک از آنچه که موجود بوده و تحت ید اوست، چنانچه بناحق باشد، جایز نیست؛ تضييع آن مال و اتلاف آنچه که در ید و استیلاي اوست، نیز همین حکم را دارد؛ اما تدارك آنچه که موجود و حاصل نیست، به مقتضای اصل، واجب به نظر نمی‌رسد (= تفويت الحاصل ممنوع بخلاف تحصيل ما ليس بحاصل).

۳-۳) در ماده ۳۲۸ قانون مدنی و در مقام بیان ارکان نهاد اتلاف نیز، چنین مقرر است: «هر کس مال غیر را تلف کند، ضامن آن است و باید مثل یا قیمت آن را بدهد؛ اعم از اینکه از روی عمد تلف کرده باشد یا بدون عمد و اعم از اینکه عین باشد یا منفعت و اگر آن را ناقص یا معیوب کند، ضامن نقص قیمت آن مال است.»

۴) نظربه تبصره‌ی ۲ ماده ۵۱۵ ق.آ.د.د.ع.ا. در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹.۱.۲۱:

۴-۱) آنچه در این تبصره حسب ظاهر غیرمأمون، دعوا و مطالبه‌ی راجع به آن نهی شده، «خسارت ناشی از عدم النفع» است و نه «عدم النفع» و تفاوت است بین عدم النفع و ضرر ناشی از عدم النفع.

۴-۲) عدم النفع به معنی ممانعت از وجود پیدا کردن نفعی است که مقتضی آن حاصل شده؛ اثبات وجود آن مقتضاء و ارائه‌ی دلیل در ممانعت از تحقق آن نفع نیز تابع قواعد کلی ضمان قهری است؛ به همین دلیل و برابر ماده ۵۲۰ ق.آ.د.د.ع.ا. در امور مدنی، به عنوان قاعده ای کلی و حاکم بر جمله‌ی دعوای مطالبه‌ی خسارت، مقرر شده است: «در خصوص مطالبه خسارت وارده، خواهان باید این جهت را ثابت نماید که زیان وارده بلاواسطه ناشی از عدم انجام تعهد یا تأخیر آن و یا عدم تسلیم خواسته بوده است؛ در غیر این صورت دادگاه دعوای مطالبه خسارت را رد خواهد کرد.»

۵) ازسوی خانم آ. ف. و وکیل او نه تنها ادعای اتلاف (= تبصره ۲ ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.۱۲.۴) که هیچ دلیلی بر ممانعت آقای ع. ط. از وجود پیدا کردن زمینه‌ی "تغییر کاربری ملک از مسکونی به اداری" و کار و اشتغال مدعی که مقتضی آن حاصل شده باشد، در فرایند دادرسی ابراز و استناد نشده است؛ به ویژه آنکه هست و بود دعوای وکیل خانم آ. ف. چنین به نظر نمی‌آید؛ از این رو نه تنها دلیلی اصلی و تکمیلی که دلیلی عارضی در فرایند دادرسی، بر فراهم آمدن مقتضیات مطالبه‌ی «منافع ممکن الحصول» یا «عدم النفع» که صدق عنوان اتلاف بر آن ممکن باشد، در این دعوا به دادگاه ارائه نشده؛ در باب اثبات دعوی، میزان دلالت دلیل متبع است نه واقع و نفس الامر؛ قول یا تصرف بدون دلیل، به منزله‌ی

تحکم و تعبد است و در دعوا بر دیگری از آن جهت که خلاف اصل و موجب تسلط بر دیگری است، بدون دلیل پذیرفته نیست؛ زیرا دعوا نه انشاء که ماهیتاً یک خبر است و محتمل صدق و کذب؛ به ویژه آنکه دعوا ظاهراً در زمره‌ی آن دسته اخباری است که ابتدائاً علم ضروری به مضمون آن وجود ندارد.

۶) در این مرحله از رسیدگی، هیچ وسیله‌ی اثباتی در فراهم آمدن موجبات نقض رأی تجدیدنظرخواسته به دادگاه اقامه نشده است؛ بر ارکان و جهت صدور دادنامه هم از حیث رعایت اصول دادرسی و موازین قانونی، ایراد و اشکال مؤثری وارد نمی‌باشد؛ سایر مفاد اعتراض وکیل تجدیدنظرخواه نیز منطبق با هیچ یک از جهات تجدیدنظرخواهی به شرح مندرج در ماده ۳۴۸ ق.آ.د.د.ع.ا. در امور مدنی به نظر نمی‌رسد؛ از این روی رأی تجدیدنظرخواسته موافق ادله‌ی موجود در پرونده و طبق قانون صادر شده است و هرآنچه که به دلیل ثابت شده باشد، جز به دلیل نقض نمی‌شود.

بنابراین و با استناد به ذیل ماده ۳۵۸ ق.آ.د.د.ع.ا. در امور مدنی، با رد درخواست تجدیدنظر، رأی تجدیدنظرخواسته را نتیجتاً تأیید و پرونده را به دادگاه بدوی اعاده می‌نماید؛ این رأی، به موجب ماده ۳۶۵ ق.آ.د.د.ع.ا. در امور مدنی، حضوری و قطعی است./

ماشاء اله حاتمی

جمال صالحی ذهابی

رئیس شعبه نهم دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه

مستشار شعبه نهم دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه

در خصوص این مطلب که آیا امکان محاسبه خسارت در خصوص عدم النفع وجود دارد یا خیر، ابتدا به دو نمونه پرونده به شرح ذیل اشاره می‌گردد:

نمونه پرونده اول: امید متخصص مغز و اعصاب می‌باشد و قصد ازدواج با فائزه را دارد و فائزه با توجه به تحصیلات امید که متخصص مغز و اعصاب می‌باشد قصد دارد با امید ازدواج نماید و امید همراه با خانواده خود به قصد خواستگاری به منزل فائزه تشریف می‌برد و قبل از رسیدن به مقصد با خودرویی تصادف نموده و امید

فوت می نماید و فائزه دادخواستی را با عنوان عدم النفع "دعوای مطالبه خسارت" به طرفیت مسبب حادثه که امید را کشته است مطرح می نماید و در شرح دادخواست خود بیان می دارد که مسبب فوت امید خوانده دعوا بوده و ایشان سبب شده است خسارت "عدم النفع" به ایشان وارد آید چرا که در صورت ازدواج با امید می توانست زندگی مادی و معنوی خوبی را داشته باشد.

نمونه پرونده دوم: بهنام به مدت دو سال مشغول مطالعه منابع آزمون وکالت می باشد و قصد دارد که در آزمون وکالت شرکت نماید و صبح به قصد دادن آزمون به محل برگزاری آزمون وکالت مراجعه می نماید و در حین رسیدن به محل برگزاری با خودرویی تصادف نمود و دست و پای بهنام شکسته می شود و دیگر توانایی دادن آزمون وکالت را در آن روز ندارد. بعد از مدتی بهنام دادخواستی با عنوان مطالبه خسارت "عدم النفع" به طرفیت مسبب حادثه که باعث شده است بهنام در آزمون وکالت شرکت ننماید مطرح می کند و بهنام در شرح دادخواست بیان می دارد که خوانده دعوا سبب شده است در آزمون وکالت شرکت ننماید درحالی که در صورت شرکت در آزمون قبولی ایشان حتمی بوده و خوانده باعث خسارت به ایشان شده است.

حال با توجه به مطالب فوق الذکر این سوال مطرح می شود که آیا قاضی دادگاه می تواند حکم به محکومیت خوانده مبنی بر پرداخت خسارت به خواهان صادر و اعلام نماید یا خیر، در این خصوص می بایست بین منافع ممکن الحصول و قطعی الحصول قائل به تفکیک شد که به شرح ذیل به آن پرداخته شده است.

منافع قطعی الحصول

درخصوص منافع قطعی الحصول بدون اختلاف در رویه قضایی چنین منافی قابلیت مطالبه را دارد.

منافع ممکن الحصول

در این خصوص تبصره دو ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ چنین بیان می‌دارد "تبصره ۲- منافع ممکن الحصول تنها به مواردی اختصاص دارد که صدق اتلاف نماید. همچنین مقررات مرتبط به منافع ممکن الحصول و نیز پرداخت خسارت معنوی شامل جرائم موجب تعزیرات منصوص شرعی و دیه نمی‌شود." توجه به تبصره فوق الذکر می‌توان استنباط نمود که چنانچه منافع ممکن الحصول ناشی از جرم باشد این منافع در دادگاه قابلیت مطالبه را خواهد داشت اما چنانچه منافع ممکن الحصول ناشی از جرم نباشد قابلیت مطالبه را نخواهند داشت. در این خصوص جهت تبیین موضوع به چند نمونه پرونده به شرح ذیل اشاره می‌گردد:

۱-۲-۱- مطالبه خسارت توقیف خودرو در پارکینگ:

علی یک دستگاه خودروی تارا مالک می‌باشد و در جاده همدان ساوه با اکبر تصادف می‌نماید و حسب نظریه افسر کاردان فنی اکبر مقصر صددرصد بوده است و ماشین علی به مدت پنج ماه در پارکینگ توقیف می‌گردد. حال علی دادخواستی را با عنوان مطالبه خسارت ناشی از توقیف خودروی تارا در پارکینگ به طرفیت اکبر را مطرح می‌نماید، در چنین صورتی چنین دعوایی قابلیت استماع را خواهد داشت یا خیر، در این خصوص باید قائل به تفکیک شد بدین توضیح که چنانچه علی با خودروی خود هر روز در آمد داشته است در چنین صورتی این دعوا قابلیت پذیرش را دارد به عنوان مثال علی با خودروی تارای خود هر روز مسافركشی می‌نماید در چنین صورتی قاضی دادگاه در صورت صحت این امر می‌تواند از باب منفعت قطعی الحصول حکم به محکومیت اکبر صادر نماید اما چنانچه علی با خودروی تارای خود شغلی نداشته باشد و صرفاً در سال یک‌بار با ماشین خود به مسافرت می‌رفته است و بقیه ایام سال خودروی ایشان در پارکینگ منزل بوده است در چنین صورتی دعوای مطالبه خسارت ناشی از توقیف خودرو قابلیت پذیرش را ندارد، در این خصوص به نشست قضایی به شرح ذیل اشاره می‌شود.